

ELLENÁLLÓK

1944–45

Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2025

Szerkesztették: Bartha Ákos, Kiss Réka, Szekér Nóra

A kiadványt gondozta: Czókos Gergely

Képszerkesztők: Czókos Gergely, Demeter Zsuzsanna

© NEB Hivatala, 2025

© Szerzők, 2025

Felelős kiadó: a NEB Hivatalának főigazgatója

Korrektor: Hradeczky Moni

Könyvterv: Horváth Andrea Lilian

Borítóterv: Balás Design Kft.

ISBN 978-615-5656-56-9

DÁVID FERENC

Kruchina Viktor

A jus resistendi, vagyis az ellenállás joga Magyarország történetének szerves része, eredete az 1222. évi Aranybulláig nyúlik vissza. Báró Kruchina Viktor hitt abban, hogy a magyar államfejlődésbe „az ellenállás joga beépítésre került, ami azt jelenti, hogy minden magyar állampolgár anélkül szállhat szembe a hatalmat bitorlóval – akár király, náci vagy kommunista –, hogy ezzel elkövetné a lázadás büntetét. A magyar alkotmány szerint a hatalmat bitorló a lázadó, nem pedig az ellene lázadó állampolgár”. Az 1942-ben édesanyja származása miatt elbocsátott folyamőr kapitány (százados) az elvei mellett kitartott 1944-ben is, amikor fegyveresen, saját életét kockáztatva mentett másokat.

A »Szent-Györgyi Albert nevével fémjelzett Szent-Györgyi Ellenállási Szervezet (SZESZ) a második világháború éveinek figyelemre méltó politikai mozgalma volt, amely a német megszállást követően a fegyveres ellenállás katalizátorává vált. Kruchina Viktor, aki a háború alatt a brit hírszerzéssel is szoros kapcsolatot épített ki, 1942-ben csatlakozott a SZESZ-hez, amelynek – személyes közreműködésével – már 1943 elején megalakult a katonai csoportja. A mozgalom katonai és rendvédelmi felkészítésének az angolszászokkal történt kapcsolatfelvétel és a szövetségesek balkáni partraszállásának – idővel illúziónak bizonyuló – reménye adott lendületet.

A német megszállás és a jogfosztó rendelkezések hatására a szervezet katonai szárnyának szerepe jelentősen felértékelődött. 1944 márciusában Kruchina Viktor és testvére, Hilda (Speer Frigyesné) – aki a németek dunai folyami szállításairól észlelt adatokat kódolva, rádión továbbította a szövetségeseknek – az SS gazdasági hivatalán keresztül és vesztegetés útján elérte, hogy a Matheidesz Géza tulajdonában álló Taurus Fémáruüzem budapesti,

Nagymező utca 37–39. szám alatti bejárata fölé kifüggeszték a „Német hadsereg által használt SS-hadiüzem” feliratot, az üzem parancsnokának pedig magát Kruchina Viktort nevezték ki. Ezzel a magyar ellenálló csoportosulások meghatározó találkozóhelye került „német védelem alá”; az ellenállók a megbeszéléseiket és a fegyveres csoportok felkészítését a Taurus üzeme mellett a vállalat Dob, Podmaniczky és Szív utcai raktár- és üzlethelységeiben is tarthatták. 1944 őszétől a szervezet csoportjai több támadást végrehajtottak német járművek ellen (ebben a robbanószerkezetek készítésében jártas Dávid Tamás tűnt ki), de megtervezték budapesti ipari létesítmények birtokba vételét és a robbantásra előkészített fővárosi hidak mentesítését is. Katonai felszerelést a magyar támogatóiktól vagy a német utánpótlást szállító vasúti szállítmányok feltörésével szereztek.

Kruchina visszaemlékezése szerint részt vett politikai menekültek és „antifasiszta” magatartásuk miatt üldözött egyének bújtatásában, mentésében, illetve kísérésében. Ennek részeként – Alpáry Imre, a Szent-Györgyi Albert névvel fémjelzett politikai mozgalom megindítójának társaságában – fegyveresen kísérte Tildy Zoltánt, annak feleségét, leányát és vejét, Csornoky Viktort Kelenföldről rózsadombi rejtékhelyükre, illetve megpróbálta Kállay Miklós miniszterelnököt ki menekíteni a Török Köztársaság budapesti nagykövetségéről, sikertelenül. Szent-Györgyi Albert rejtegetésében is részt vett. Először Szegedről Budára „szöktették”, majd álnéven és a budapesti svéd külképviselet támogatásával a Csekonics családtól (>>Csekonics Iván) bérelt enyingi kastélyba menekítették. Kruchina utóbbira ekként emlékezett vissza: „[>>] Lázár Károly altábornagy a rendelkezésünkre bocsátotta a palota egyik kormányzói rendszámmal ellátott autóját, és Szent-Györgyit aznap éjjel nagy sebességgel vittük Budáról Enyingre.

Kruchina Viktor fiatalkori portréja

Csornoky Viktor (hátral baloldalt) felesége, Tildy Erzsébet (mellette) családjával. Előli apósa és anyósa, Tildy Zoltán és Gyenis Erzsébet

Nyilasok egy
hungarista
filmhíradó
jelenetében

Mihály postaaltisztnak, aki jelentette az általa tapasztaltakat. A kiérkező, szintén nyilas kötődésű Korompai László tartalékos zászlós által vezetett fegyveres csoport először az üzem előtt álló őrköt fogta le, majd gyanús lett számukra az üzem körüli mozgás, ezért összegyűjtötték az ott talált személyeket. Ezzel egy időben Kruchina is őrizetbe került a Taurus üzemével szemközt fekvő Teréz telefonközpont épületében elhelyezett karhatalmi parancsnokságon, de egy alkalmas pillanatban megszökött, és az üzemben maradtak segítségére sietett. Kruchina „[m]int az üzem katonai parancsnoka lépett fel, és közölte, hogy éppen most jön Korompai zászlóstól, minden rendben van, az összetereelt emberek az üzem alkalmazottai, akiket ő rendelt be vasárnapra. Azután társaihoz fordult: – Maguk pedig menjenek most haza és holnap reggel 7 órakor jelentkezzenek a munka felvételére!” – foglalta össze az események kapcsán Nagy Mihály és Korompai népbírószági tárgyalásán 1947 januárjában elhangzott tanúvallomásokot *A Reggel* című lap újságírója. Kruchina vakmerő fellépése eredményeként az üzemben tartózkodó ellenállók és üldözöttek jelentős része megmenekült.

A németek még aznap este átkutatták azt a háztömböt, ahol Kruchina is lakott. A razziahoz önkéntesen csatlakozott Rudolf Lawatsch SS-Unterscharführer – aki korábban a Taurus „SS-hadiüzemi” védelmét biztosította –, hogy szükség esetén igazolja őt. Kruchina bátorságát példázza, hogy miután a SZESZ tagjaival másnap megbeszélték a történeteket, a rá következő napon egyszerű vásárlóként visszatért a Taurus-üzembe. Fegyveresek vették körbe, de kilétére nem derült azonnal fény. Miközben várakoztatták, és a nyilasok ellenőrizték

[...] Nem álltunk meg az utakat ellenőrző németeknek; ellenkezőleg, majdnem elűtöttük őket. Közben Hilda húgom szekéren Kecskemét melletti birtokáról Kalocsára ment, ahol felvette Szent-Györgyi feleségét [Borbíró Mártát], és Enyingre vitte.”

A kiugrási kísérlet napján Kruchina egyenruhában jelentkezett a Taurus-üzemben, és átvette az ott gyülekező, javarészt baloldali fegyveres csoportok parancsnokságát. A készülődés feltűnt a hungarista mozgalom bizalmi emberének, Nagy

az üzembe belépőket, megszólalt a telefon. Ezt a pillanatot használta ki Kruchina, aki csendben távozott, és az utánaszaladó fegyveresek már nyomát veszítették az utca forgatagában. Tudta, hogy fénykép alapján keresik, ezért menekülni kényszerült. Az éjszakát Budán, egy George Forstner néven bemutatkozó angol ejtőernyős társaságában töltötte, mégpedig ugyanabban a lakásban, ahol korábban Szent-Györgyi Albert rejtőzött, majd a következő három hónapban vidéken és Pesten bujkált.

Született: 1905. szeptember 5-én Budapesten Krušina Viktor néven [1924-től Kruchina] főnemesi családban, apja a Magyar Királyi Honvédség altábornagyaként vonult nyugállományba
1929. augusztus 20. A Ludovika Akadémia elvégzését követően folyamór hadnaggyá avatják
1929–1941 A dunai folyamőrségnél, a Honvédelmi Minisztériumban, valamint dandár- és hadtestparancsnokság hadbiztosi beosztásaiban szolgál
1941 Részt vesz a Jugoszlávia elleni hadműveletben, majd betegszabadságra küldik
1942. február 1. Hivatalosan saját kérésére, ténylegesen édesanyja zsidó származása miatt leszerelik; ezt követően többek között a svéd SKF golyóscsapágygyártó vállalat magyarországi megbízottjaként tevékenykedik
1942 eleje Csatlakozik a SZESZ-hez
1944. március 19. után A SZESZ katonai szárnyának vezetője lesz
1945. január 18. A budapesti szovjet városparancsnokság rendfenntartó erő szervezésével bízza meg, amit az ellenállás tagjainak bevonásával teljesít
1945. március 1. A Honvédelmi Minisztérium 40. Osztálya katonai nyomozó (elhárító) csoportjának vezetőjévé nevezik ki
1945. április 14. A HM Katona Politikai Osztályának szociáldemokrata párti helyettes vezetője lesz
1946. január 1. A miniszterelnök ezredessé lépteti elő

Kruchina Viktor (baloldalt) a salzburgi hazatelepítési konferencián, 1945. augusztus. Középen napszemüvegben Péter Gábor, a politikai rendőrség vezetője, mellette Farkas Mihály, a Magyar Kommunista Párt legszűkebb vezetésének tagja, a Belügyminisztérium politikai államtitkára

1947. január 18. Összehangolt szovjet–magyar államvédelmi fellépés keretében megpróbálják őrizetbe venni, ennek során tűzharc alakul ki; súlyosan megsebesül, de sikerül elmenekülnie, és a budapesti brit katonai misszió munkatársai még aznap este Bécsbe csempézik

1947. december 6. Engedélyezik, hogy belépjen az Egyesült Királyság területére, ahol hivatalnoksegédként és más beosztásokban dolgozik; brit állampolgárságot 1961-ben szerez

Elhunyt: 1978. február 20., London, Egyesült Királyság

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

3.2.4. K-1414. – Kutató dossziék (K-dossziék). Kruchina Viktor

4.1. A-2126/91. – Állambiztonsági munkához készült háttéranyagok (A-anyag). Dudás Béla és Kruchina Viktor ügye

Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár

VIII.A.1.a 23.227. – Elnöki sorozat. Kruchina Viktor nyá. [nyugállományú] százados visszaténylegesítése és előléptetése

VIII.A.1.a 121.899. – Elnöki sorozat. Kruchina Viktor őrnagy nyilatkozata

Kruchina család archívuma

Kruchina Viktor személyes és családi iratai

Irodalom

Bartha Ákos: *Véres város. Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944–1945.* Budapest, Jaffa, 2021.

Komáromi Zoltán: Hogyan bukott el a Szentgyörgyi-féle ellenállási mozgalom? *A Reggel*, 1947. január 20.

Kovács Gellért: *Alkonyat Budapest felett. Az embermentés és ellenállás története 1944–45-ben.* Budapest, Libri, 2015.

Kruchina Viktor: *Emlékirat.* London, k. n., é. n.

Miniszter a frontvonalban. Zsindely Ferenc naplója, 1941. február 25. – 1946. március 9. Szerkesztette, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Szekér Nóra. Budapest–Pécs, ÁBTL–Kronosz, 2021.

M. Kiss Sándor: A politizálgatástól az ellenállásig. A Szent-Györgyi Albert vezette politikai mozgalom és ellenállási csoport történetéből. *Mozgó Világ*, 1983/11, 113–128.

**Nyilasfelvonulás az
Andrássy úton hata-
lomra kerülésük után**

Levéltári források

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

K 429 12. doboz, 28. csomó, 1. dosszié – Belügyminisztériumi levéltár. Kozma Miklós miniszter. Kozma Miklós: Kárpátalja visszavétele

Irodalom

Bartha Ákos: *Véres város. Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944–1945*. Budapest, Jaffa, 2021.

Bartha Ákos: *Törzsökösök, rongyosok, turániak. Németellenes magyar fajvédelem, 1938–1945*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023.

Bartha Ákos – Pócs Nándor – Szécsényi András: Egy hosszan „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza [1897–1971]. I–II. *Múltunk*, 2019/2, 138–180; 3, 234–276.

Pócs Nándor: *Varjúserreg. Kováts Tivadar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*. Budapest, Kronosz–ÁBTL, 2022.

Vitányi Iván: *Széltenger*. Budapest, Szépirodalmi, 1969.